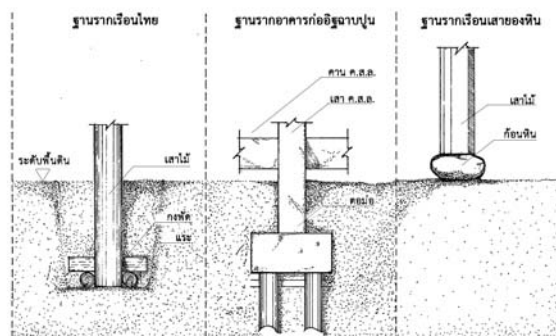

เขียนเสายองหิน: เรือนพื้นถิ่นที่อยู่อาศัยชาวไทหล่ม บ้านแก่งโตน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์

ณิชา ปานศรี

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

วิระ อินพินิจ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

การศึกษาศาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนที่อยู่อาศัยของ “ชาวไทหล่ม” ที่มีลักษณะเป็นเรือนยกพื้นตั้งเสาบนก้อนหิน หรือที่เรียกในภาษาถิ่นว่า “เขียนเสายองหิน” โดยศึกษาในบ้านแก่งโตน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีเรือนกรณีศึกษาจำนวน 5 หลัง ที่ยังคงคุณลักษณะการเป็นเรือนยกพื้นสูงและตั้งเสาอยู่บนก้อนหินตามเรือนดั้งเดิม ซึ่งเคยได้รับความนิยมในการก่อสร้างอย่างแพร่หลาย ทว่าในปัจจุบันได้ถูกรื้อลงจนเกือบหมดสิ้น

จากการศึกษาพบว่า ชาวไทหล่มให้ความสำคัญกับลำดับศักดิ์ของพื้นที่สัมพันธ์กับการใช้สอยเช่นเดียวกับกลุ่มชนชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาไทยและนับถือพุทธศาสนากลุ่มอื่นๆ ซึ่งแสดงให้เห็นผ่านระดับ และการจัดวางลำดับของพื้นที่ การวางเรือนให้ความสำคัญกับแกนตะวันออก-ตะวันตกตามการโคจรของดวงอาทิตย์ ซึ่งจุดนี้แตกต่างไปจากคติความเชื่อในการวางเรือนของไทลาวหลวงพระบาง ที่ให้ความสำคัญกับทิศต้นน้ำและท้ายน้ำ จึงทำให้การวางเรือนจะขนานกับแม่น้ำ ทั้งนี้การจัดวางพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนไทหล่มจึงเรียงลำดับโดยถือเอาทิศตะวันออกเป็นหมุดหมายสำคัญ

นอกจากนี้ ภูมิปัญญาการก่อสร้างเป็นเรือนยกพื้นสูง และตั้งเสาบนหินนั้นเป็นภาพสะท้อนความสัมพันธ์อันแน่นเหนียวในประวัติศาสตร์ของผู้คนชาว “ไทหล่ม” กับ “ไทลาว” โดยเฉพาะหลวงพระบาง นอกเหนือจากการบ่งชี้ความสัมพันธ์ด้วยการใช้สำเนียงภาษาพูดซึ่งมีความมีพลวัตไปตามการปฏิสัมพันธ์กับบริบทวัฒนธรรมที่เอบล้อม

คำสำคัญ: ไทหล่ม | เรือนเสายองหิน | เรือนไม้ยกใต้ถุนสูง | ดินเสายองหิน | กลุ่มชนชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาตระกูลไท

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาความสัมพันธ์ของพื้นที่กับวิถีชีวิตในเรือนพักอาศัยของชาวไทหล่ม กรณีศึกษาเขียนยองหิน บ้านแก่งโตน ตำบลนาซำ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์” หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

Hian Sao Yong Hin: Vernacular Dwelling House of Tai-Lom Ban Kang Ton, Lom Kao District, Petchaboon Province

Kanitta Pansri

Master of Arts in Vernacular Architecture
Faculty of Architecture, Silpakorn University

Vira Inpuntung

Faculty of Architecture, Silpakorn University

Abstract

Study on vernacular architecture of “*Tai-Lom*” dwelling which is the building elevated by stilts on rocks or as known as “*Hian Sao Yong Hin*” (stilted building on rocks) in local language. The study site is at Ban Kaeng Ton, Lom Kao District, Petchaboon Province. In this study, 5 buildings with original characteristics; stilted building on rocks are being used as case study as this type of building construction was popular but nowadays it is all demolished down.

The study found that Tai Lom Community gives importance to order of space and utilization in the same way as other Tai speakers ethnic groups and other Buddhism population. This conclusion is proved by space level and order. Location of the building gives importance to east-west continental axis according to sun's orbit which this concept is quite different from belief of Tai-Lao Luang Prabang group which gives importance of building location to directions of upstream and downstream, therefore, their houses are built along the river. Utility space of Tai Lom building is arranged in order by giving importance to the East.

However, besides accent of spoken language which has dynamic effect in relation to surrounding culture, local wisdom of constructing an elevated house on rocks is also a reflection of a long and firm relationship between “*Tai-Lom*” and “*Tai Lao*” groups especially Tai Lao from Luang Prabang.

Key Word: Tai-Lom | Hian Sao Yong Hin | House on stilt | Tai Ethnic Group |
Natural Stone footing

1. กล่าวนำ

ในพื้นที่ทางตอนเหนือของจังหวัดเพชรบูรณ์แถบอำเภอหล่มสัก และอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ มีการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาตระกูลไทที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่แสดงออกผ่านสำเนียงภาษา การแต่งกาย ประเพณี และพิธีกรรม ตลอดจนวิถีชีวิตและการสร้างสรรค์ที่อยู่อาศัย ซึ่งภาษาสำเนียงในการพูดนั้นมีความสัมพันธ์กับการพูดของ “กลุ่มชนชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาตระกูลไท-กลุ่มลาวหลวงพระบาง” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ เนื่องจากพื้นที่วิจัยนั้นเป็นเส้นทางติดต่อสำคัญระหว่างเมืองโบราณในเขตประเทศไทยกับพื้นที่เมืองในวัฒนธรรมล้านช้างที่หลวงพระบาง ซึ่งในการศึกษานี้ เรียกกลุ่มคนดังกล่าวว่า “ไทหล่ม”

ในการศึกษานี้ มุ่งศึกษาภูมิปัญญาเชิงช่างในการปลูกสร้างเรือนอันเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม “ไทหล่ม” ในโดยเฉพาะเรือนพื้นถิ่นที่พักอาศัยที่มีภูมิปัญญาในการปลูกสร้างเรือน โดยตั้งเสาโครงสร้างของเรือนบนก้อนหิน หรือที่เรียกว่า “เรือนเสาของหิน” ซึ่งออกเสียงตามภาษาท้องถิ่นไทหล่มว่า “เฮียนเสาของหิน” ซึ่งในบทความนี้จะใช้คำเรียกในภาษาถิ่นดังกล่าว ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า เรือนดังกล่าวนั้นในปัจจุบันอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญสิ้น เนื่องจากในสถานการณ์ปัจจุบันมีการรื้อเรือนดังกล่าวลงด้วยเหตุผลที่หลากหลาย จนทำให้มีเรือนแบบดังกล่าวหลงเหลืออยู่ในพื้นที่ศึกษาไม่มากนัก

ในการนี้ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญในการศึกษา สำรวจ วัสดุอาคาร และบันทึกข้อมูลไว้เพื่อสำหรับการอ้างอิง และเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าในอนาคต ในกรณีที่เรือนลักษณะดังกล่าวได้ถูกรื้อลงไปจนหมดสิ้น ตลอดจนเพื่อสร้างองค์ความรู้อันจะนำไปสู่ความเข้าใจในคุณค่าซึ่งอาจจะนำไปสู่การอนุรักษ์เรือนดังกล่าวให้คงอยู่ต่อไป นอกเหนือจากองค์ความรู้ทางสถาปัตยกรรมที่คาดว่าจะได้รับ

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนที่อยู่อาศัยของ “ชาวไทหล่ม” ที่มีลักษณะเป็นเรือนยกพื้นตั้งเสาบนก้อนหิน หรือที่เรียกในภาษาถิ่นว่า “เฮียนเสาของหิน” เพื่ออธิบายถึงลักษณะทางสถาปัตยกรรม โครงสร้างทางสถาปัตยกรรม การจำแนกพื้นที่ และลำดับศักดิ์ของพื้นที่เพื่อเป็นองค์ความรู้ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นกลุ่มชนชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาตระกูลไท รวมทั้งเพื่อใช้เป็นข้อมูลอันแสดงหลักฐานความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม “ไทหล่ม” กับ “ไทลาว” นอกเหนือไปจากการใช้สำเนียงการพูดเพียงอย่างเดียว

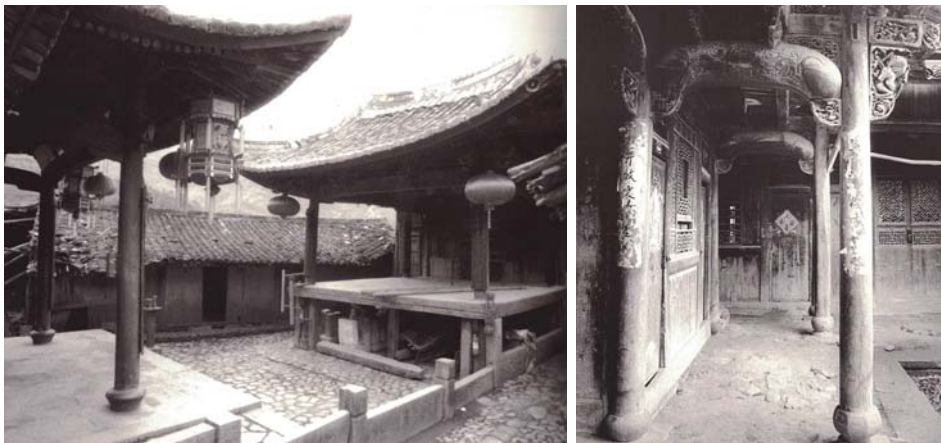
3. ความแพร่หลายสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนยกพื้นสูงที่วางเสาไม้บนก้อนหิน

จากการศึกษา ภาพรวมของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีการวางเสาไม้โครงสร้างของอาคารบนก้อนหินนั้น พบว่า ในวัฒนธรรมการก่อสร้างของกลุ่มคนผู้พูดภาษาตระกูลไทนั้นมีการใช้ภูมิปัญญาดังกล่าวในการก่อสร้างทั้งอาคารพุทธศาสนสถาน ตลอดจนสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนที่อยู่อาศัย ทั้งนี้จากการสำรวจองค์ความรู้จากการศึกษาที่ผ่านมา ร่วมกับการลงภาคสนามสำรวจในพื้นที่เอเซียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีปในเขตที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของกลุ่มคนผู้พูดภาษาตระกูลไท ทั้งนี้ แหล่งที่พบเรือนที่มีต้นเสาหิน ได้แก่ ชุมชนของกลุ่มชนชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาตระกูลไท และกลุ่มชนชาติพันธุ์กลุ่มน้อยอื่นๆ ที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ภาคเหนือของสปป.ลาว (Clement Chapter: 2003), ชุมชนของกลุ่มชนชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาตระกูลไท

ที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ภาคเหนือเวียดนาม, ชุมชนของกลุ่มชนชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาตระกูลไทที่ตั้งถิ่นฐาน
ในพื้นที่รัฐฉาน เมียนมา ตลอดจนพื้นที่ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย

ทั้งนี้ สำหรับเรือนที่มีต้นเสาเป็นก้อนหิน หรือที่ในพื้นที่ศึกษาเรียกว่า “เฮียนเสายองหิน”
พบที่บ้านศิลา ตำบลศิลา, บ้านแก่งโตน บ้านนาข่า บ้านนาบง ตำบลนาข่า, บ้านภูผักไซ ตำบลหิน
ฮาว ซึ่งทั้งหมดนั้นอยู่ในเขตอำเภอหล่มเก่า และที่บ้านสักหลง บ้านท่าอัญญา ในอำเภอหล่มสัก จังหวัด
เพชรบูรณ์

อย่างไรก็ดี วิธีการก่อสร้างที่ใช้ภูมิปัญญาการก่อสร้างด้วยการตั้งเสาไม้บนก้อนหินนั้น
นอกจากเป็นภูมิปัญญาสร้างสรรค์ที่อยู่อาศัยของกลุ่มชนชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาตระกูลไทแล้ว ยังพบ
มีการใช้ภูมิปัญญาดังกล่าวอย่างแพร่หลายในกลุ่มชนชาติพันธุ์อื่นๆ โดยเฉพาะกลุ่มชาวจีน ซึ่งอาจ
เป็นไปได้ว่าภูมิปัญญาดังกล่าวนั้น กลุ่มคนผู้พูดภาษาตระกูลไทนั้นอาจจะได้รับถ่ายทอดมาจาก
วัฒนธรรมการก่อสร้างของจีน ตั้งแต่เมื่อครั้งยังปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมจีนในถิ่นฐานดั้งเดิมในแถบ
จีนตอนใต้และเวียดนามตอนบนด้วย (Kirdsiri, 2010) จนกระทั่งเมื่อกลุ่มคนไทมีการอพยพเคลื่อน
ย้ายจากดินแดนต้นกำเนิดก็ยังนำพาภูมิปัญญาในการก่อสร้างดังกล่าวเป็นสัมภาระติดตัวมาด้วย
นอกจากนี้ ยังพบภูมิปัญญาในการก่อสร้างเรือนดังกล่าวในแถบภาคใต้ของไทย คาบสมุทรมลายู
และแถบหมู่เกาะต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นมหาสมุทร ซึ่งในประเด็นดังกล่าวนี้ยังไม่
อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่ามีความสัมพันธ์กับเรือนพื้นถิ่นของกลุ่มชนชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาตระกูลไทใน
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีปหรือไม่ และอย่างไร หรือเป็นเพียงความพ้องกันของภูมิปัญญา
ในการแก้ปัญหาของการตั้งถิ่นฐานในสภาพแวดล้อมที่มีความคล้ายคลึงกัน

ภาพที่ 1: แสดงการตั้งเสาไม้บนก้อนหินของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจีน

ที่มา: Kai Yin Lo and Puay Peng Ho. **Living Heritage Vernacular Environment in China.**

Hongkong: Yungmingtang. 1999. p.138. และ p.158.

ภาพที่ 2: แผนที่แสดงแหล่งที่มีสถาปัตยกรรมกลุ่มชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาตระกูลไทในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลางซึ่งก็เป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่ปลูกสร้างเรือนโดยการตั้งเสาโครงสร้างไม้บนก้อนหินดินเสา

ภาพที่ 3: เรือนชาวไต (Tay) ในเวียดนามภาคเหนือที่เมืองฮาซาง (Ha Giang) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีพรมแดนติดต่อกับพื้นที่จีนทางตอนใต้

ที่มา: เกรียงไกร เกิดศิริ

A-240 หน้าจั่ว: ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม วารสารวิชาการ ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ภาพที่ 4: เรือนชาวไทดำที่เมืองเซินลา เวียดนาม เป็นเรือนที่ตั้งเสาไม้บนก้อนหิน
ที่มา: เกรียงไกร เกิดศิริ

ภาพที่ 5: (ซ้าย) เรือนชาวลาวลุ่มที่หลวงพระบาง (ขวา) เรือนชาวลาวลุ่มที่จำปาสัก ต่างก็เป็นเรือนที่
ตั้งเสาไม้ที่ตั้งบนดินเสาทิน
ที่มา: เกรียงไกร เกิดศิริ

4. วิธีดำเนินการศึกษา:

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลทั้งปฐมภูมิจากการสำรวจจริงวัดสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นที่อยู่อาศัยที่เป็นเรือนที่ตั้งเสาไม้บนก้อนหิน และการสำรวจข้อมูลทุติยภูมิประเภทต่างๆ จากเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยเรือนกรณีศึกษานั้นเป็นเรือนที่ตั้งเสาบนก้อนหิน ที่มีอายุการก่อสร้างตั้งแต่ 50 ปี ขึ้นไป และเป็นเรือนที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมไทหล่ม กล่าวคือ ปลูกสร้างโดยเจ้าของเรือน และหรือญาติพี่น้อง โดยไม่ได้มาจากการจ้างคนนอกพื้นที่มาเป็นผู้สร้าง

ทั้งนี้ เรือนกรณีศึกษาที่ตรงตามเงื่อนไขการเลือกกรณีศึกษาดังกล่าวมาข้างต้น ในชุมชนบ้านแก่งโตน ต.นาซำ อ.หล่มเก่า จ.เพชรบูรณ์ ซึ่งยังคงหลงเหลืออยู่จำนวน 5 หลัง ซึ่งผู้วิจัยได้ลงสำรวจวัดเก็บข้อมูลภาคสนาม ตลอดจนการสัมภาษณ์เจ้าของเรือนเพื่อทราบข้อมูลเชิงลึก

5. ไทหล่มคือใคร

“ไทหล่ม” เป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาตระกูลไทที่มีการออกเสียง “สัทลักษณ์” ซึ่งหมายถึงมี “สำเนียง” ที่เป็นเสียงเฉพาะถิ่นโดยตั้งถิ่นฐานอยู่ในอำเภอหล่มเก่า และอำเภอหล่มสัก ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของจังหวัดเพชรบูรณ์ จากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกล่าวว่าเรื่องราวเกี่ยวกับผู้คน

เมืองหล่มกล่าวว่า ผู้คนชาวไทหล่มสืบสายวงศ์วานมาตั้งแต่บรรพบุรุษมาจาก “เมืองหลวงพระบาง” ซึ่งเรียกว่าเป็นกลุ่ม “ลาวหลวงพระบาง” ซึ่งมีเส้นทางการเชื่อมต่อมายังหล่มสักได้ 3 เส้นทาง คือ 1) เดินทางมายังพื้นที่ “น้ำปาดแสนตอ” “ท่าสัก” “นครไทย” และลงหลักปักฐานที่ “เมืองหล่ม” และอีกเส้นทาง คือ 2) เดินทางมาตามเส้นทางยังพื้นที่ “แก่งท้าว” “เหมืองแพร่” “ด่านซ้าย” “นครไทย” และลงหลักปักฐานที่ “เมืองหล่ม” และ 3) เดินทางมาจาก “เมืองน่าน” ซึ่งตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของหลวงพระบางติดแม่น้ำโขง ซึ่งมีเส้นทางเดินต่อมายัง “เมืองปากลาย” “เมืองไชยะบุรี” “เมืองแก่งท้าว” “เมืองเลย” “เมืองด่านซ้าย” และลงหลักปักฐานที่ “เมืองหล่ม” เช่นเดียวกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าเส้นทางเดินทางเคลื่อนย้ายดังกล่าวนี้เป็นเส้นทางการค้าขายและการเดินทางมาตั้งแตอดีต เพราะฉะนั้นการเคลื่อนย้าย และการกระจายตัวของประชากรดังกล่าวนี้จึงเกิดขึ้นทั้งจากปัจจัยพื้นฐานของการขยายตัวในการตั้งถิ่นฐานและการแสวงหาที่ทำกินใหม่ รวมทั้งการเคลื่อนย้ายภายใต้ความกดดันอันเป็นผลพวงจากสงคราม ทั้งนี้ พบว่าชาวไทหล่มผู้พูดภาษาสำเนียงละม้ายสำเนียงหลวงพระบางนั้นมีที่ตั้งถิ่นฐานอยู่มากในเขตอำเภอหล่มเก่า และเมื่อมีการการตั้งเมืองหล่มสักก็มีการเคลื่อนย้ายไปลงหลักปักฐานที่เมืองหล่มสักด้วย

นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มคนจาก “เวียงจันทน์” หรือที่เรียกกันว่า “ลาวเวียง” ซึ่งเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานร่วมกับกลุ่มคนผู้พูดภาษาสำเนียงคล้ายคลึงกับสำเนียงหลวงพระบางเดิม ทว่าก็มีการวิวัฒนาการปรับเปลี่ยนของภาษาอย่างเป็นพลวัต ทั้งนี้ กลุ่มชาวลาวเวียงนั้นได้เดินทางจากแถบเวียงจันทน์มาทาง “ปากเหือง” เข้าสู่เขต “เมืองเลย” และมาปักหลักตั้งถิ่นฐานยัง “เมืองหล่มสัก” ซึ่งทำให้เกิดการผสมผสาน “สำเนียงไทหล่มเดิม” ซึ่งเป็นสำเนียงหลวงพระบางกลับสำเนียงเวียงจันทน์มาเป็น “สำเนียงไทหล่มใหม่” ซึ่งใช้กันในแถบอำเภอหล่มสัก รวมทั้งยังสันนิษฐานว่ามีกลุ่ม “ชาวไทพวน” ที่มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่แถบเชียงขวางเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกันด้วย เนื่องจากปรากฏนามหมู่บ้านว่า “บ้านพวน” และนอกจากนี้ ในพื้นที่แถบจังหวัดเลยซึ่งเขตติดต่อสัมพันธ์กับมีชาวพวนมาตั้งถิ่นฐานอยู่ด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 6: แผนที่แสดงเส้นทางการเคลื่อนย้ายของผู้คนจากแถบเมืองหลวงพระบาง และเวียงจันทน์ เข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ศึกษา

6. สถาปัตยกรรม “เฮียนยงดิน” บ้านแก่งโดน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์

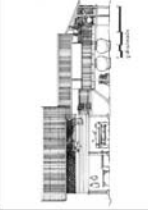
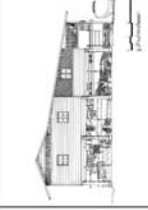
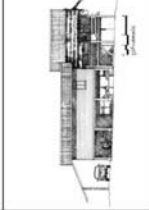
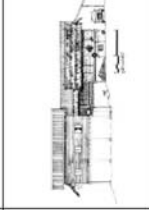
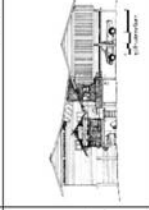
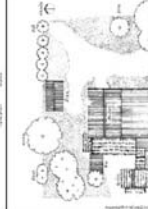
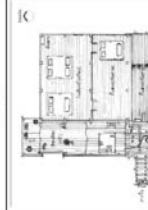
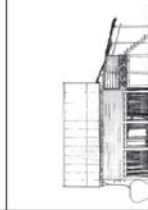
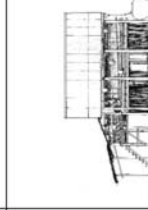
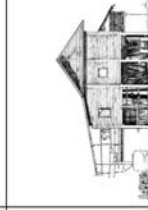
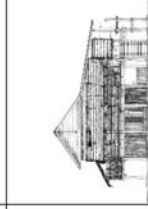
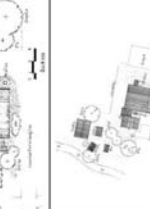
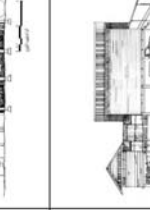
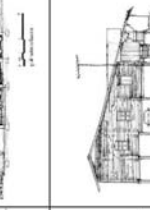
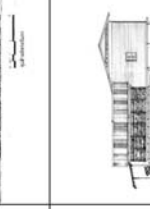
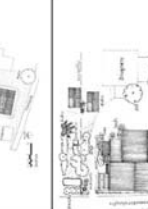
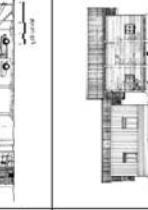
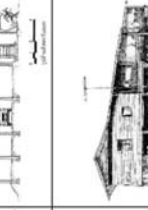
หมู่บ้านกรณีศึกษา คือ “บ้านแก่งโดน” นั้นตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลนาซำ ห่างจากอำเภอลำทะเมนชัยไปทางเหนือตามเส้นทางหลวงหมายเลข 21 ประมาณ 17 กิโลเมตร เลี้ยวขวาไปตามทางหลวงชนบทหมายเลข พช. 74020 อีก 6 กิโลเมตร ชื่อของหมู่บ้านแก่งโดนมาจากลักษณะแหล่งน้ำที่มีโขดหินขวางทางน้ำ มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่ามีผู้นำจากฝั่งลาวเมืองเวียงจันทน์ชื่อ “หลักคำ” กับ “อดทน” พาผู้คนอพยพโยกย้ายครัวเรือนเพื่อหาแหล่งที่ทำกินใหม่ที่เหมาะสมและอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำกิน โดยพบทำเลที่ตั้งเหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐานที่เมืองด่านซ้าย ต่อมาเมื่อผู้คนมีการขยายตัวมากขึ้น นายอดทนจึงได้พาคนส่วนหนึ่งเดินทางเข้ามาหาแหล่งทำกินใหม่จนมาถึงที่ราบลุ่มไม่ไกลจากเชิงเขา ลักษณะเป็นโคกหรือเขาเตี้ยๆ สลับกับที่ราบลูกคลื่น มีลำน้ำพุไหลผ่านระหว่างกลางหมู่บ้านและคดเคี้ยวตามร่องเขาไหลจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ จึงเป็นทำเลที่มีน้ำท่า และทรัพยากรต่างๆ อุดมสมบูรณ์จึงเริ่มลงหลักปักฐานสร้างเรือนสร้างชุมชน คือ “บ้านแก่งโดน” แห่งนี้เอง (Kaewyoi, 2013) ต่อมาเมื่อผู้นำเสียชีวิตลง ชาวชุมชนจึงจึงสร้างหอให้เป็นที่สถิตแก่ดวงวิญญาณเพื่อช่วยปกปักรักษาหมู่บ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข และขนานนามสถานที่แห่งนั้นว่า “หอเจ้าพ่ออดทน” ภายในพื้นที่สร้างเป็นศาลาสำหรับพักผ่อนซึ่งเรียกในภาษาถิ่นว่า “ดู่บ่น้อย” ซึ่งจะมีพิธีเลี้ยงบ้านในทุกเดือนหกของทุกปีก่อนเริ่มการเพาะปลูกในฝนแรกเพื่อความเป็นสิริมงคลของหมู่บ้าน

ลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านมีพื้นที่สาธารณะ และที่ทำการของภาครัฐ อาทิเช่น โรงเรียน วัดประจำในหมู่บ้าน ศาลประจำหมู่บ้าน ป่าช้า และเรือนร้านค้าต่างๆ เกาะกลุ่มกระจุกตามสันดอนน้อยใหญ่เลาะตามลำน้ำพุ แต่ก็ไม่ได้ตั้งอยู่ชิดติดกับริมแม่น้ำเสียเลยทีเดียว ทั้งนี้ตั้งเรือนเรียงรายไปตามที่ราบริมฝั่งแม่น้ำ และมีการจัดวางทิศทางของเรือนประธานที่สัมพันธ์กับแนวแกนตะวันออก-ตะวันตก

ภาพที่ 8: แสดงลักษณะทางภูมิศาสตร์บ้านแก่งโดน

ตารางที่ 1: แสดงรูปแบบเรือนกรณีศึกษา บ้านแก่งโดน ต.นาซำ อ.หล่มเก่า จ.เพชรบูรณ์

เรือนกรณีศึกษาที่	ผังบริเวณ	ผังพื้นเรือน	รูปด้านทิศเหนือ	รูปด้านทิศใต้	รูปด้านทิศตะวันออก	รูปด้านทิศตะวันตก
เรือนกรณีศึกษาที่ 1. อายุเรือน 44 ปี						
เรือนกรณีศึกษาที่ 2. อายุเรือน 44 ปี						
เรือนกรณีศึกษาที่ 3. อายุเรือน 53 ปี						
เรือนกรณีศึกษาที่ 4. อายุเรือน 65 ปี						
เรือนกรณีศึกษาที่ 5. อายุเรือน 69 ปี						

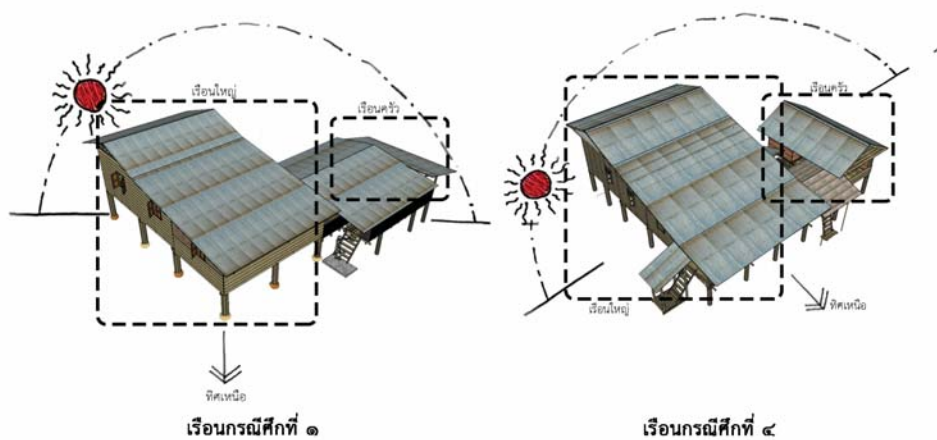
6.1 ผังบริเวณ

ผังบริเวณเรือนกรณีศึกษา ประกอบไปด้วย ลานบ้าน เรือนใหญ่ เล้าข้าว เล้าสัตว์ เรือนครัว ล้วน และมีพื้นที่ปลูกผักสวนครัวในบริเวณบ้าน รวมทั้งมีสวนผลไม้บริเวณหลังบ้าน ทั้งนี้ในการวางตัวเรือนในผังบริเวณ จะวางให้ค่อนข้างไปทางฝั่งใดฝั่งหนึ่งของพื้นที่ผังบริเวณเพื่อให้เกิดพื้นที่โล่งสำหรับใช้สอยอย่างเหมาะสม โดยวางพื้นที่ส่วนเรือนครัวไว้ในพื้นที่ด้านใน แต่ทว่าก็เว้นเป็นลานสำหรับการเชื่อมต่อ และทางเข้า-ออก

สำหรับการจัดวางทำเลที่ตั้งของเล้าข้าวนั้นไม่มีการกำหนดตำแหน่งที่แน่นอน ทว่าจะวางอยู่ห่างจากตัวเรือนใหญ่เล็กน้อย นอกจากนี้ เรือนที่มีการเลี้ยงสัตว์ประเภทเป็ด-ไก่จะมีเล้าวางตัวอยู่ติดกับเล้าข้าว หรือบางเรือนไว้ที่ใต้ถุนเรือน มีศาลานั่งเล่นอยู่ซิดริมรั้วหรือแนวเขตที่ดินซึ่งสามารถเข้าถึงได้ง่ายจากลานบ้าน สำหรับห้องสุขาจะวางไว้ตำแหน่งด้านหลังเรือน การเข้าถึงจากตัวเรือนมักใช้บันไดขึ้น-ลงทางด้านเรือนครัวเชื่อมต่อกับลานเล็กๆ

6.2 ภาพรวมของคุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมเรือนของดินไททลุ่มบ้านแก่งโดน

สำหรับประเด็นเรื่องคุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเรือนของหินของชาวไททลุ่มบ้านแก่งโดนนี้ อภิปรายผลจากการสำรวจภาคสนามจากเรือนกรณีศึกษาจำนวน 5 หลัง ที่ยังคงหลงเหลืออยู่ภายในพื้นที่ สำหรับรูปสถาปัตยกรรมในภาพรวมจะมีลักษณะเป็น “เรือนรูปทรงร่วมบริบทปัจจุบัน” ไม่ได้มีลักษณะเป็นเรือนที่มีรูปทรงทางสถาปัตยกรรมเป็นเรือนแบบดั้งเดิมที่พบในลาว หากแต่เป็นเรือนที่มีหลังคาจั่วบ้าน ซึ่งชาวบ้านเรียกลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเรือนแบบดังกล่าวว่าเป็น “เรือนแบบบังกะโล” ตัวเรือนมีลักษณะเป็นเรือนยกใต้ถุนสูงไม่เกิน 2.0 เมตร มีบันไดขึ้นเรือนจำนวน 7 ขั้น อยู่ทางด้านหน้า และด้านหลัง สำหรับหลังคาทรงจั่วบ้านมีความลาดชันมากนัก ต่อหลังคามาคลุ่มพื้นที่มีเกยยาว 2-3 ห้อง จัดวางตัวเรือนตามแนวแกนตะวันออก-ตะวันตก โดยมีด้านหน้าเรือนอยู่ทางทิศเหนือ

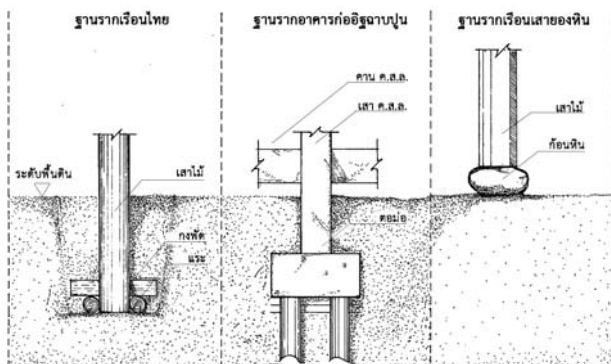
ภาพที่ 9: แสดงลักษณะทิศทางการจัดวางทิศทางของเรือนตามแนวตะวันออก-ตะวันตก และการจัดวางพื้นที่ระหว่างเรือนใหญ่ และเรือนน้อย ซึ่งหมายถึง เรือนครัว

6.2.1 ระบบโครงสร้างของเรือน

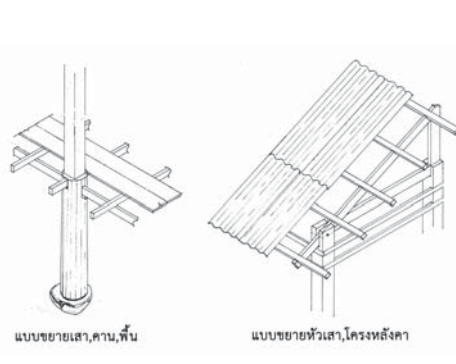
สำหรับเสาโครงสร้างหลักของเรือนนั้นตั้งอยู่บนดินเสาที่ใช้ก้อนหินขนาดย่อมมารองด้านใต้เสาซึ่งเป็นสัมภาระทางวัฒนธรรมด้านภูมิปัญญาในการปลูกสร้างเรือนพื้นถิ่นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชนชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาตระกูลไท โดยมีกรรมวิธีเตรียมพื้นที่สำหรับการปลูกสร้างและการหาวัสดุก่อสร้างดังนี้ คือ การเตรียมที่ดินให้บดอัดดินตรงตำแหน่งที่จะทำการก่อสร้างให้แน่นก่อนที่จะวางก้อนหินตามตำแหน่งที่กำหนด หินที่นำมารองใต้เสาเป็นวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นนั้นจากธรรมชาติ เช่น ตามลำห้วย โคน หรือพื้นที่ไรนา โดยคัดเลือกลักษณะหินที่มีผิวด้านหน้าค่อนข้างเรียบทั้งสองด้านเพื่อให้วางทาบลงบนพื้นดินได้สนิท และให้วางดินเสาไม้ได้โดยไม่ไถลนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม วิธีการปลูกสร้างเรือนที่วางเสาไม้ตั้งบนดินเสาดังกล่าวนี้นี้ก็เป็นวิธีการก่อสร้างที่มีความแตกต่างไปกับการปลูกสร้างเรือนในพื้นที่ราบลุ่มภาคกลางที่ปักเสาลงในดินโดยมีโครงสร้างดินเสาที่เรียกว่า “จั่ว” หรือ “ระ” ซึ่งต้องทำการศึกษาเชิงลึกต่อไปถึงสาเหตุว่า เพราะเหตุใดเรือนไทยภาคกลางซึ่งเป็นเรือนที่อยู่อาศัยของกลุ่มชนชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาตระกูลไทเช่นเดียวกันทว่ามีภูมิปัญญาในการก่อสร้างที่แตกต่างกันออกไป

วัสดุก่อสร้างเป็นไม้จริงที่หาได้ในป่าละแวกหมู่บ้าน ทั้งนี้ เรือนใหญ่จะใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหมด มุงหลังคาด้วยสังกะสี บางเรือนมีหลังคามุงหญ้าคาผสมอยู่ด้วย มักจะมุงบริเวณชาน และเรือนครัว ฝาเรือนตีซ้อนเกล็ดแนวนอนด้วยไม้แป้น ส่วนเรือนครัวนิยมใช้ฝาทำจากฟากไม้ไผ่ ช่องลมเหนือฝาเรือนตีเป็นไม้ระแนงเว้นร่องห่าง เจาะช่องหน้าต่างบริเวณฝาเรือนด้านข้างและด้านหลังของเรือน

ภาพที่ 10: แสดงรูปแบบของฐานรากแบบต่างๆ ของเรือน

ภาพที่ 11: แสดงแบบขยายเสาและโครงหลังคาเรือนเสาที่วางตั้งบนก้อนหิน

เสาทุกต้นของตัวเรือนหลักเป็นเสาไม้จริงที่วางตั้งอยู่บนก้อนหินธรรมชาติ และมีความสูงของพื้นพอด้านศีรษะเล็กน้อย เรียกในภาษาถิ่นว่า “พอหวิดหัว” สำหรับระบบโครงสร้างรับพื้นเป็นระบบเสา-คาน-ตง และวางไม้แป้นพื้น ทั้งนี้ คานที่สอดทะลุเสาจะเป็นตัวรัดร้อยโครงสร้างเสาทั้งหมดตามพิกัดอย่างเป็นระบบซึ่งถือเป็นหัวใจหลักสำคัญของเรือนยองหินที่โครงสร้างจะต้องร้อยรัดกันอย่างแน่นหนา และมีการตอกอัดตรงจุดร้อยให้แน่นด้วยลิ่มไม้เพื่อยึดโครงสร้างต่างๆ เข้าเป็นระบบโครงสร้างที่ยึดโยงกัน

6.2.2 การจัดวางพื้นที่ภายในเรือน

1. **พื้นที่ใต้ถุนเรือน** เรียกในภาษาถิ่นว่า “ก้องตาล่าง” ใช้ประโยชน์อเนกประสงค์ในอดีตนั้นกันเป็นคอกสัตว์ แต่ต่อมาในชั้นหลังเมื่อวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปก็มีการดัดแปลงใต้ถุนให้ทำหน้าที่ที่หลากหลาย บางเรือนมีการกันพื้นที่ปิดล้อมเก็บอุปกรณ์การเกษตร เช่น คราด ล้อเหล็กกรรไกร สายยาง เครื่องสูบน้ำ เป็นต้น สำหรับพื้นที่ส่วนเปิดโล่งใช้เก็บกองไม้ฟืน แวนอุปกรณ์การทำประมง รวมทั้ง ในฤดูเก็บเกี่ยวยังใช้เก็บวางผลผลิตทางการเกษตร นอกจากนี้ ยังตั้งเตียงสำหรับพักผ่อน ซึ่งเรียกในภาษาถิ่นว่า “เตียงสะแนน” สำหรับนั่งเล่นหลบร้อนในตอนกลางวันเพราะร่มเงาและลมพัดผ่านได้ดี สำหรับคอกสัตว์และเล้าสัตว์ปีกมักใช้พื้นที่ใต้ถุนเรือนครัว

2. **พื้นที่ในเรือน** หรือห้องนอน เป็นพื้นที่ด้านในสุดของเรือน ปิดล้อมมิดชิดด้วยผนัง 4 ด้าน ช่องเปิดประตูนิยมบานคู่ มี 2 ช่อง ช่องหนึ่งเปิดเข้าด้านทิศตะวันออกของห้องซึ่งเป็นส่วนนอนของพ่อและแม่ ช่องหนึ่งเปิดเข้าฝั่งทิศตะวันตกของห้องในส่วนนอนของลูก หน้าต่างด้านสกัดด้านละ 1 ช่อง ด้านยาวช่วงเสาละ 1 ช่อง ยกเว้นเรือนกรณีศึกษาที่ 3 และ 4 ไม่พบว่ามีหน้าต่างด้านดังกล่าว ด้านบนของผนังช่วงช่องลมโดยรอบ ด้านทิศตะวันออกของห้องเหนือหัวนอนของพ่อแม่ จัดวางโต๊ะหรือหีบเตี้ยๆสำหรับวางพระพุทธรูป หรือหิ้งพระ เรียกในภาษาถิ่นว่า “ฮ้านพระ” และหิ้งวาง “ของรักษา” ซึ่งวางแยกกันแต่ทว่าไม่ไกลกันนัก ภายในห้องไม่มีฝ้าเพดาน บางเรือนจะมีชั้นวางของพาดบนช่อกลางห้อง เรียกในภาษาถิ่นว่า “ควั่น” สำหรับเก็บขนม เก็บผลไม้ ของกินต่างๆ ให้พื้มือเด็ก เมื่อมีงานแต่งงาน เรียกในภาษาถิ่นว่า “งานกินตอง” ห้องนี้จะถูกเก็บข้าวของเครื่องใช้ให้โล่งเพื่อทำพิธีสู่ขวัญ หรือจัดมุมหนึ่งซึ่งมักเป็นด้านทิศตะวันตกของห้องเป็นพื้นที่สำหรับการอยู่ไฟ เรียกในภาษาถิ่นว่า “อยู่กรรม” สำหรับสตรีที่เพิ่งคลอดบุตร ถือว่าห้องนี้มีความสำคัญที่สุดในเรือน ทั้งนี้ หากบุคคลอื่นที่ไม่ใช่สมาชิกภายในเรือนจะเข้าไปด้านใน เจ้าบ้านจะต้องเข้าไปบอกกล่าวต่อของรักษาที่ต้นนับถือเสียก่อน

3. **ขานทางเดิน** คือ ส่วนติดต่อกับบันได ซึ่งเรียกในภาษาถิ่นว่า “ขั้นไต่” สำหรับทางขึ้นเรือนมักจะมีประตูไม้เล็กๆกันเพื่อรักษาความปลอดภัยและเป็นสัญลักษณ์ของการแสดงออกถึงพื้นที่ส่วนตัว มีลักษณะโล่งปิดล้อมบางส่วนด้วยราวไม้ไผ่หรือไม้จริงติดกับเสาเรือนสูงประมาณ 70-90 เซนติเมตร สำหรับกันตกและใช้เป็นที่พัก แวนเสื้อผ้า ตลอดจนเครื่องมืออุปกรณ์การเกษตรหลังจากกลับจากนา มีหลังคาคลุมตลอดทางเดิน ยกเว้นเรือนกรณีศึกษาที่ 3 และ 4 เพราะเป็นทั้งขานทางเดินและขานแดด สุดปลายทางเดินมีร้านน้ำกิน โดยนิยมใช้โถงขนาดเล็ก 2 ใบ บางเรือนวางโถงน้ำใช้ 1 ใบ สำหรับล้างมือ-เท้า หรือล้างตัวก่อนขึ้นเรือน

4. **กันสาด** หรือ ขานอเนกประสงค์ เรียกในภาษาถิ่นว่า “กันชาด” คือ พื้นที่ใต้หลังคาคลุมยาวตั้งแต่หน้าห้องในเรือนหรือในเรือน ลดระดับพื้นต่ำกว่าในเรือนประมาณ 15-20 เซนติเมตร ความยาว 1 ช่วงเสา ซึ่งเรียกในภาษาถิ่นว่า “ห้วง” จึงลดระดับลงอีกส่วนหนึ่งความสูงประมาณ 20-30 เซนติเมตร ผู้ใช้สอยหลัก คือ บุคคลภายในเรือนใช้เป็นที่นั่งเล่น นอนพักผ่อน ดูโทรทัศน์และรับแขกผู้มาเยือน ปรับเป็นพื้นที่นอนของแขกหรือญาติ ใช้เป็นที่นั่งสำหรับผู้มาร่วมงานในบุญต่างๆ เช่น การแต่งงาน งานบวช และงานศพ

5. **ขานล้างหรือขานแดด** เป็นพื้นที่โล่ง ไม่มีหลังคาคลุม พื้นไม้ตีเว้นร่องเพื่อระบายน้ำ เพื่อเป็นพื้นที่รองรับการใช้น้ำสอยที่เกี่ยวข้องกับครัวและซักล้างต่างๆ หรือกิจกรรมต่างๆที่ต้องใช้น้ำมากเพื่อการล้างทำความสะอาด และมีร้านน้ำสำหรับบริโภคอยู่ตรงขานแดด คือ เรือนกรณีศึกษาที่ 1, 2, 3, และ 4, ยกเว้นเรือนกรณีศึกษาที่ 5 ติดกับขานทางเดิน

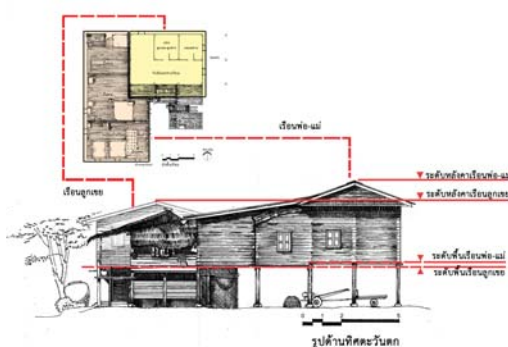
6. เรือนครัว เรียกในภาษาถิ่นว่า “เฮียนน้อย” ทั้งนี้ตัวเรือนจะวางแยกออกจากตัวเรือนใหญ่ ทั้งนี้ทั้งที่วางตัวพื้นที่ประกบติดอยู่กับเรือนใหญ่ และแบบที่วางตัวแยกออกจากเรือนใหญ่แล้วเชื่อมกันด้วยชาน ปิดล้อมพื้นที่ด้วยฝาปากไม้ไผ่สลับกับไม้จริงตีปิดเว้นร่องเพื่อให้สามารถระบายควันไฟออกไปได้ ด้านหนึ่งจัดวางเตาไฟมีตะกร้าซึ่งเรียกในภาษาถิ่นว่า “กะต่า” สำหรับใส่ไม้ฟืนและซังข้าวโพดสำหรับทำเชื้อเพลิง

6.2.3 ฐานานุศักดิ์ของพื้นที่ภายในเรือน

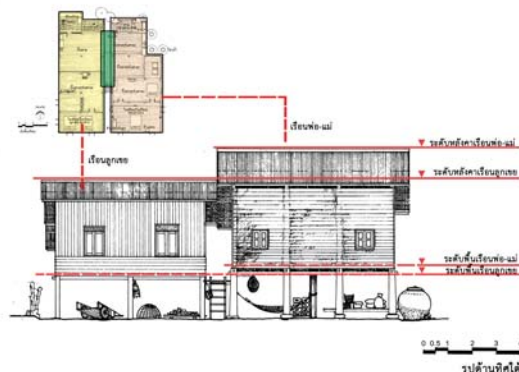
ชาวไทหล่มให้ความสำคัญกับลำดับของฐานานุศักดิ์ในมิติต่างๆ ดังแสดงออกผ่านการจำแนกระดับของพื้นที่ใช้สอยส่วนต่างๆ ที่สัมพันธ์ผู้ใช้สอยพื้นที่ นอกจากนี้ ในการปลูกเรือนใหม่ของลูกหลาน ทั้งนี้ มักจะเป็นเรือนของลูกเขยกับลูกสาวคนสุดท้ายของเรือน และมีการก่อสร้างพื้นที่เชื่อมต่อกับเรือนเดิมด้วยชานทางเดินนั้น หากพิจารณาผ่านผังพื้นจะรู้สึกเสมือนว่าเป็นเรือนเดียวกัน แต่ในความเป็นจริงแล้วในการปลูกสร้างเรือนใหม่นั้นจะลดระดับพื้นภายในเรือนและระดับความสูงของหลังคาให้ต่ำกว่าเรือนดั้งเดิมของพ่อแม่

ทั้งนี้ การวางเรือนที่ปลูกสร้างใหม่จะมีธรรมเนียมในการปลูกสร้างเรือนใหม่ให้อยู่ทางด้านทิศใต้ หรือตะวันตกของเรือนเดิมตามความเชื่อเกี่ยวกับทิศทางการโคจรของดวงอาทิตย์ ยึดถือทิศตะวันออกเป็นสำคัญ จัดเรียงลำดับจึงให้สิ่งที่สำคัญที่สุดอยู่เป็นอันดับแรก เรือนที่ปรากฏมีเรือนของลูกเขยขยายต่อออกจากเรือนเดิมของพ่อแม่มีด้วยกัน 2 หลัง คือ เรือนกรณีศึกษาที่ 2 ถูกปรับปรุงส่วนด้านหน้าเรือนบริเวณกันสาด และเรือนน้อยโดยย้ายเรือนน้อยไปไว้ด้านทิศตะวันออกติดกับเรือนลูกเขยที่ปลูกขึ้นใหม่เป็นเรือนตั้งเสาบกก่อนหิน และมีการลดระดับพื้นในเรือนกับความสูงหลังคาต่ำกว่าระดับเรือนเดิม (ดูภาพที่ 12)

เรือนของกรณีศึกษาที่ 5 ถูกปรับปรุงส่วนเรือนน้อยย้ายออกเพื่อปลูกเรือนหลังใหม่ของลูกเขยกับลูกสาวคนสุดท้าย เรือนทั้งสองถูกเชื่อมด้วยชานทางเดินตรงบริเวณกันสาด เรือนลูกเขยที่ปลูกใหม่นั้นก็มีผังคล้ายกับเรือนเดิม และย้ายเรือนน้อยกับชานแดดมาไว้ติดกับกันสาดฝั่งเรือนของลูกเขย ตัวเรือนและระดับพื้นในเรือนลดระดับต่ำกว่าเรือนเดิม (ดูภาพที่ 13)

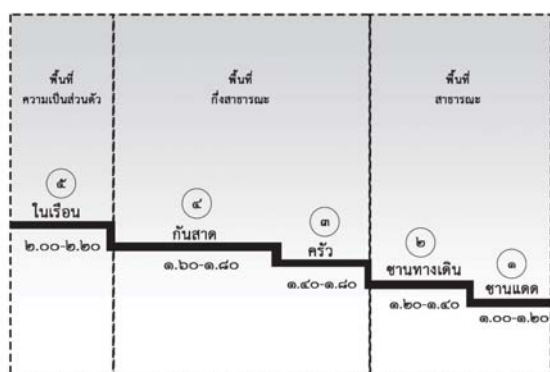
ภาพที่ 12: เรือนกรณีศึกษาที่ 2 แสดงระดับสูง-ต่ำ ของเรือนลูกเขยกับเรือนพ่อแม่ จะเห็นว่าเรือนที่ปลูกสร้างใหม่จะลดระดับของพื้นและหลังคาให้ต่ำกว่าเรือนเดิมของพ่อแม่

ภาพที่ 13: เรือนกรณีศึกษาที่ 5 แสดงระดับสูง-ต่ำ ของเรือนลูกเขยกับเรือนพ่อแม่ จะเห็นว่าเรือนที่ปลูกสร้างใหม่จะลดระดับของพื้นและหลังคาให้ต่ำกว่าเรือนเดิมของพ่อแม่

การกำหนดพื้นที่ให้มีระดับสูง-ต่ำ นอกจากเป็นการแบ่งหน้าที่ใช้สอยตามลักษณะทางกายภาพเรือนแล้ว ยังเป็นส่วนกันอาณาเขตแสดงความเป็นส่วนตัวของเจ้าของเรือนด้วย ระดับภายในเรือนแบ่งได้ทั้งหมด 5 ระดับ เรียงจากลำดับพื้นที่ต่ำที่สุดไประดับที่สูงที่สุด คือ

1. พื้นที่ส่วน “ลานแดด” ทำหน้าที่รองรับการใช้สอยสำหรับเป็นพื้นที่ซักล้างต่างๆ และซักผ้า ทั้งนี้ มีความสูงจากระดับพื้นใต้ถุนประมาณ 1.00-1.20 เมตร
2. พื้นที่ส่วน “ลานทางเดิน” คือ พื้นที่ต่อเนื่องกับบันไดทางขึ้น ก่อนจะแยกย้ายไปสู่ส่วนต่างๆ นอกจากจะเป็นทางเดิน ยังใช้เป็นที่วางตากเมล็ดพันธ์ต่างๆ ในสมัยก่อนใช้เป็นที่เลี้ยงไหมสำหรับการทอผ้า เรียกในภาษาถิ่นว่า “ต่ำหูก” ทั้งนี้ มีความสูงจากระดับพื้นใต้ถุนประมาณ 1.20-1.40 เมตร
3. พื้นที่ส่วน “ครัว” ซึ่งเรียกในภาษาถิ่นว่า “เฮียนน้อย” ซึ่งเรือนครัวของบางเรือนจะแยกออกเป็นหลังชัดเจนด้วยมีฝาผนังและประตูเปิด-ปิด บางเรือนแบ่งแยกด้วยระดับ ซึ่งโดยเฉลี่ยจะอยู่ในระดับที่ต่ำกว่ากันชาด ทั้งนี้ มีความสูงจากระดับพื้นใต้ถุนประมาณ 1.40-1.80 เมตร
4. พื้นที่ส่วน “กันชาด” หรือชานอเนกประสงค์ เป็นส่วนที่มีพื้นที่มากที่สุดของพื้นที่เชิงเรือนทั้งหมด แบ่งเป็น 1-2 ระดับ ตามแต่เจ้าของเรือน ทั้งนี้ มีความสูงจากระดับพื้นใต้ถุนประมาณ 1.60 - 1.80 เมตร
5. พื้นที่ส่วน “ในเรือน” หรือ “ห้องนอน” เป็นพื้นที่ส่วนที่มีระดับสูงที่สุดของเรือน สอดคล้องกับฐานานุกติที่ดีที่มากที่สุด ทั้งนี้ มีความสูงระดับพื้นใต้ถุนประมาณ 2.00-2.20 เมตร

ภาพที่ 14: แสดงระดับสูง-ต่ำ ของพื้นที่ใช้สอยต่างๆภายในเรือนพักอาศัยเรือนชาวไทหล่ม

ระดับนอกจากจะให้ผลทางจิตวิญญาณ ความเชื่อ ความเคารพของเจ้าของเรือนแล้ว ยังเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงสถานะต่างๆได้ ดังที่วีระ อินพินท์ อธิบายว่า “พื้นที่ภายในเรือนใช้ความต่างระดับในการแบ่งประโยชน์การใช้สอย ประโยชน์การใช้สอยที่สำคัญและเป็นส่วนตัวได้รับการจัดระดับให้อยู่ในระดับสูง และลดต่ำลงมาตามลำดับในประโยชน์ใช้สอยที่มีความสำคัญและต้องการความเป็นส่วนตัวน้อย” (Inpuntung: 2012). กล่าวคือเมื่อมีแขกมาเยือนถึงเรือนจะขึ้นมาหยุดอยู่ที่ระดับ 1, 2 เท่านั้น ก่อนที่จะขึ้นไปยังระดับที่ 3, 4 จะต้องมีการบอกกล่าวแก่เจ้าของเรือนเสียก่อน ด้วยความรู้สึกได้ว่าจะต้องหยุดรอ ในขณะที่ส่วนที่มีระดับสูงที่สุดของเรือน คือ ระดับที่ 5 นั้นเจ้าของเรือนจะต้องทำการบอกกล่าวแก่ของรักษาภายในเรือนเสียก่อนเพื่อไม่ให้เกิดโทษภัยแก่แขกและคนในเรือน

7. สรุปผลการศึกษา

องค์ความรู้จากการศึกษาพบว่า สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนอยู่อาศัยของชาวไทหล่ม หมู่บ้านแก่งโตนที่เรียกว่า “เฮียนสายองหิน” ปลุกสร้างขึ้นภายใต้เงื่อนไขของสภาพแวดล้อมและความเชื่อ ซึ่งเป็นผลพวงมาจากสัมภาระทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาตระกูลไท-กลุ่มลาวหลวงพระบาง

จากการศึกษาพบว่า ชาวไทหล่มให้ความสำคัญกับลำดับศักดิ์ของพื้นที่ที่สัมพันธ์กับการใช้สอยเช่นเดียวกับกลุ่มชนชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาไทยและนับถือพุทธศาสนากลุ่มอื่นๆ ซึ่งแสดงให้เห็นผ่านระดับ และการจัดวางลำดับของพื้นที่ การวางเรือนให้ความสำคัญกับทิศตะวันออก-ตะวันตกตามการโคจรของดวงอาทิตย์ ทั้งนี้การจัดวางพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนจึงเรียงลำดับโดยถือเอาทิศตะวันออกเป็นหมุดหมายสำคัญ นอกจากนี้ในภูมิปัญญาการก่อสร้างเป็นเรือนยกพื้นตั้งเสาบนหินดังกล่าว นั้นยังเป็นภาพแสดงความสัมพันธ์อันแน่นเหนียวในประวัติศาสตร์ของผู้คนชาว “ไทหล่ม” กับ “ไทลาว” โดยเฉพาะหลวงพระบาง นอกเหนือจากการบ่งชี้ด้วยการใช้สำเนียงการพูดซึ่งมีพลวัตไปตามการปฏิสัมพันธ์กับบริบทวัฒนธรรมที่เข้ามาโอบล้อม

8. ข้อจำกัดในการศึกษา และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

จำนวนกรณีศึกษาเรือนสายองหินในพื้นที่ศึกษามีจำนวนหลงเหลืออยู่ไม่มากนัก เนื่องจากได้ถูกรื้อลงและเปลี่ยนแปลงเป็นบ้านเรือนแบบร่วมสมัย จึงทำให้มีกรณีศึกษาที่ตรงตามเกณฑ์การคัดเลือกในการศึกษาจำนวนเพียง 5 หลัง น้อยกว่าที่ผู้วิจัยมีความคาดหวังไว้

อย่างไรก็ตาม ในเขตอำเภอหล่มเก่ายังคงมีอีกหลายหมู่บ้านที่มีเรือนสายองหิน แต่ก็มีจำนวนหลงเหลืออยู่น้อยเต็มที หากได้ทำการเก็บข้อมูลทั้งหมดแล้วนำมาเรียงลำดับอายุเรือน ก็อาจจะได้คำตอบการเชื่อมโยงความสัมพันธ์กันของกลุ่มชนชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาตระกูลไทกลุ่มอื่นๆ ทั้งในพื้นที่ศึกษาเดียวกัน และต่างพื้นที่ศึกษา ผ่านเส้นทางการกระจายตัวของวัฒนธรรมเรือนยกพื้นตั้งเสาบนก้อนหินต่อไป

บรรณานุกรม

- Clement Chapenter, Sophie and Clement Pierre. (2003). Ruean Lao nai ket Vieng Chan lae Luangprabang. (In Thai). [Lao houses in Vientiane and Luang Prabang]. Kanyala Kattiyasak and Other; Translate in Lao. Kirdsiri Kreangkrai; Translate in Thai. Bangkok: Usakene.
- Inpuntung, Vira. (2012). Ruean Lao Song: karnklai roob nai song to sawad. (In Thai). [Lao Song Houses: the transition of form in two decades]. Bangkok: Usakene.
- Kirdsiri, Kreangkrai. (2010). Poom lang karn tang tin tan klum chatipan Tai-Lao lae karn kluen yai khao su pratet Thai. (In Thai). [Historical Background of Tai-Lao settlement and movement to Thailand]. Prawattisart Sathapattayaakam lae Sathapattayakam Thai]. (Najua: History of Architecture and Thai Architecture), 7(1), 83-131.
- Kaewyoi, Th. (2013, June 11). Interview. Conjuror, Baan Kang Tone, Tumbon Nasam, Aphoe Lom Kao, Phetchaboon Province.